

Univerzita Karlova v Praze

Fakulta tělesné výchovy a sportu

Katedra základů kinantropologie a humanitních věd

MICHAL VAŠENDA

Obor: Management tělesné výchovy a sportu

ETICKÉ PROBLÉMY BANKOVNICTVÍ

ETHICAL ISSUES OF THE BANKING SYSTEM

Bakalářská práce

Vedoucí práce: PhDr. Miloš Bednář, Ph.D.

PRAHA 2009

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma „Etické problémy bankovníctví“ vypracoval samostatně. Veškerou použitou literaturu a podkladové materiály řádně cituji a uvádím v příloženém seznamu literatury.

V Praze dne10.4.2009.....

.....Vojenda.....

Podpis

ANOTACE BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Název: Etické problémy bankovníctví (Ethical Issues of the Banking System)

Jméno: Michal Vašenda

Katedra: Katedra základů kinantropologie a humanitních věd

Obor: Management tělesné výchovy a sportu

Vedoucí práce: PhDr. Miloš Bednář, Ph.D.

Počet stran: 46

Rok obhajoby: 2009

Klíčová slova: etický kodex, morálka, právo, ekonomická racionalita

Abstrakt:

Cílem práce je hledání odpovědi na otázky, zda je etickým kodexům v českých bankách věnována dostatečná pozornost a současně testování hypotézy, zda existují vážné problémy v úrovni morálního usuzování pracovníků bankovní sféry.

Použity byly metody analýzy shromážděných materiálů - etických kodexů tří největších českých bank a práce s dotazníkem.

Formulovány byly pouze dílčí závěry.

Problematikou etických kodexů, resp. v širším kontextu společenskou odpovědností podnikání, se české banky zabývají velmi důsledně.

ÚVOD

1.	Filozoficko- společenské základy problému.....	5
1.1.	Základní pojmy	5
1.2.	Profesní etika	9
1.3.	Etika versus ekonomická racionalita	11
1.4.	Hospodářská etika jako samostatná vědní disciplína.....	16
2.	Etické kodexy v bankovníctví.....	18
2.1.	Analytická část – cíle a metody	19
2.2.	The Banking Code	20
2.3.	Kodexy bankovní etiky v České republice	21
2.4.	Etický kodex Komerční banky	22
2.5.	Etický kodex zaměstnanců skupiny ČSOB	28
2.6.	Etický a hodnotový kodex Finanční skupiny České spořitelny	31
2.7.	Shrnutí.....	32
3.	Analýza dotazníků nad problematikou etického kodexu	35
3.1.	Dotazník I	35
3.2.	Dotazník II	42

ZÁVĚR

ÚVOD

Problematika etických kodexů v bankovníctví, zejména v širším kontextu etiky podnikání a vztahů ekonomie, či ekonomiky a etiky obecně, je téma zajímavé a neobyčejně aktuální. Současně jde o téma nemálo obtížné.

Současný ekonomický vývoj – hospodářská recese odstartovaná krizí na finančních trzích - je z těchto aspektů vnímám veřejným míněním velmi negativně a je spojován s celou řadou závažných morálních pochybení pracovníků bankovních a finančních institucí.

Základní otázka, na kterou se pokusím ve své práci hledat odpověď, zní:

Je etickým kodexům v českých bankách v současné době věnována dostatečná pozornost?

Současně se pokusím testovat hypotézu, dle mého názoru sdílenou velkou částí laické veřejnosti, formulované takto:

Existují závažné problémy v úrovni morálního usuzování pracovníků bankovní sféry.

Zvolil jsem tuto strukturu své práce:

Nejprve jsem se seznámil s filozoficko-společenskými základy problému etiky a morálky v dílech a učebnicích uvedených v seznamu.

Dále uvedu některé současné zajímavé myšlenky ke vztahu etiky a ekonomické racionality.

Následuje představení základních okruhů problémů v etických kodexech největších českých bank – Komerční banky, ČSOB a České spořitelny, analýza pozitiv a negativ etických kodexů .V závěrečné části uvedu vyhodnocení dotazníků - respondenty otázek zaměřených na úroveň morálního usuzování byli představitelé středního managementu Komerční banky. Pokusím se též oslovit skupinu privátních bankéřů.

1. Filozoficko- společenské základy problému

1.1. Základní pojmy¹

Jako filozofická disciplína pochází etika od Aristotela (v návaznosti na starší reflexe zejména Sókrata a Platóna). Aristoteles rozlišuje v lidské činnosti činnost teoretickou (poznání), praktickou (jednání) a tvořivou (dělání, zhotovování). V etice jde o činnost praktickou. Etika je praktická filozofie.

Lidskému jednání je vlastní mít určitou hodnotu. Na základě této vlastnosti mluvíme o jednání morálním nebo nemorálním, mravném či nemravném.

V etice se užívá slov, odvozených od řeckého *éthos* (=obvykle místo k bydlení, zvyk, mrav) latinského *mos* (= obyčej, mrav) a od českého *mrav*. Z hlediska etymologického mají tato slova téměř totožný význam. V praktické filozofii není užívání slov etický, morální, mravní jednotné.

V návaznosti na Kanta jsou tato slova používána v těchto významech:

Morální znamená čistou shodu jednání se svědomím, nezávisle na obsahu, který je motivem. Mravní, etický znamená obsahový aspekt, nikoli aspekt svědomí. To znamená, že o tom, zda je jednání morální, se rozhoduje výlučně ve svědomí jednajících. Lze však diskutovat o tom, zda je jednání etické, mravné. Základními etickými kategoriemi jsou dobro, zlo, svoboda, odpovědnost, ctnost, povinnost a svědomí.

Ve zjednodušené podobě a pro možnost praktického uchopení problému se jako morálka, mravnost označuje souhrn pravidel chování a konvencí. Jejím předmětem jsou vztahy mezi lidmi, vztah ke společnosti. Etika je věda, která se těmito vztahy zabývá.

¹ Čerpáno převážně z : Anzenbacher, A.: *Úvod do filozofie*, Praha ; SPN, 1990

Historie etiky provází celé dějiny. Lidská společnost musela od počátku řešit svůj vztah k jednotlivci i vztah člověka k ostatním lidem, k přírodě, k sobě samému. Snahy o řešení lze sledovat v dílech filozofických, náboženských i uměleckých. Vývoj názorů na morálku, mravnost odpovídal rozvoji společnosti a stupni poznání. Proto byla etika člověka vyvozována buď z jeho přirozené povahy, stavěna na rozumu, citu, vůli, nebo byla vyvozována z božského přičinění nebo transcendentálních vlivů.

Předmětem etiky jsou mravní vztahy, které v sobě zahrnují

- mravní cíle a ideje - vyjádřené v normách
- mravní vědomí a cítění -v podobě subjektivního prožívání
- mravní jednání a chování.

Mravní norma je definována jako předpis, který musí být splněn, aby bylo dosaženo cíle. Dodržování norem lze považovat za sebezáchovnou tendenci lidského rodu.

Dodržování norem zajišťuje tlak veřejného mínění (vyjádřený v obyčejích a zvyklostech, lidové moudrosti), zákonodárství - právní normy disponující sankcemi

Právo a mravnost

Úkolem právního řádu nemůže být prosazovat všechno, co je mravní norma. Kdyby se zakazovalo vše nemravné a předepisovalo všechno mravné - vedlo by to k absurdní situaci a právo by přestalo být prosaditelné. Na druhé straně z toho, že určité jednání je právně dovolené, neplyne, že je dovoleno mravně - morálně.

Je otázkou rozumnosti právní politiky, v jaké rozsahu právo v určité společnosti činí morální jednání povinností a nemorální zakazuje. Neboť i když právo a mravnost patří k různým rovinám, jsou ve vzájemném vztahu a navzájem se ovlivňují. Existuje právo tvorná síla mravnosti určité společnosti a právě tak mravotvorná síla práva.

Zdá se, že nesprávné jsou obě extrémní tendence. Jedna by chtěla, aby všechno, co je mravné, bylo také zakotveno právně. Druhá by chtěla právo odkriminalizovat, aby už nezakazovalo téměř nic nemravného. Tradice připisovala zákonodárci úlohu, aby bral v úvahu mravní situaci ve společnosti tak, aby právo přispívalo k jejímu rozumnému zlepšení. Ve vztahu lidské praxe k právnímu řádu mluvíme o zákonném (legálním) a nezákonném (nelegálním). O legalitě jednání rozhoduje soud. Všechno právní by mělo být také mravné. Ale ne všechno mravné může být také právně závazné.

Základním problémem praktické filozofie je svoboda vůle. Filozofové se jej pokoušejí řešit po staletí. Vytvořily se dva tábory, jejichž představitelé zastávají odlišná stanoviska:

Indeterministé tvrdí, že svoboda vůle existuje a je zcela nezávislá na přírodních a společenských zákonitostech. Křesťanská církev považuje toto tvrzení za základní křesťanské dogma - bez svobody vůle by nebylo hříchu ani vykoupení. O svobodě vůle jsou přesvědčeni i zastánci filozofie existencialismu a další.

Deterministé svobodu vůle popírají, tvrdí že naše rozhodování není svobodné, ale vyplývá z nutnosti dané zákonitostmi přírodními (naturalisté), psychologickými (psychoanalýza) či společenskými (sociologie).

Morální charakteristika osobnosti ²

je rozlišována do čtyř komponent: morální usuzování, morální jednání, morální cítění, mravní hodnoty. Podle dnes všeobecně přijímané Kohlbergovy teorie existují 3 stupně vývoje morálního usuzování:

Stadium prekonvenční (egocentrická rovina) - stadium výchozí

² Převzato z: Dvořáček, J.: *Základy pedagogiky*, Praha; VŠE, 1999, str. 65-67

Je charakterizované subjektivním rozlišováním dobra a zla. Nižší stupeň je příznačný pro předškolní věk. Dítě posuzuje vše egocentricky z pohledu vlastní perspektivy. Teprve později dochází k pochopení, že druhý může věci vidět jinak. Citově blízké dospělé vidí jako všemocnou autoritu a začíná se s nimi ztotožňovat. Postupně rozlišuje a respektuje správnost odměny a trestu, ale rozdíl mezi správným a nesprávným si vykládá ve smyslu tělesných nebo hedonistických důsledků své činnosti. Po nějaké době dítě pozná, že druzí mají rovněž potřeby, a že soužití s nimi je možné jen pokud respektujeme rovněž jejich zájmy. Oprávněné se jeví to, na čem jsme schopni se s ostatními dohodnout. Jak ty mě, tak já Tobě.

Toto zaměření morálního usuzování je vlastní hospodářským směnným vztahům trhu. Smlouvy, které jsou uzavírány v oblasti hospodářství, se uskutečňují za souhlasu s tím, že smí každý účastník usilovat o co největší výhodu, pokud dbá platných pravidel a úmluv.

Stadium konvenční (sociocentrická rovina) - kritériem morálního usuzování je splnění očekávání osob z nejbližšího sociálního okolí. Vyšší stupeň tohoto stadia je charakterizován rozšířením pohledu na sociální celek. Morálním kritériem se stává abstraktní očekávání společnosti, s níž se jedinec identifikuje. Morální usuzování je určováno dodržením vnitřního řádu a plněním povinností, které formální autority společnosti stanoví. Pro úroveň morálního myšlení je příznačná konformita a loajalita s existujícími morálními normami.

Stadium postkonvenční (universalistická rovina) lze považovat za vyvrcholení morálního usuzování, kterého lze dosáhnout až v dospělosti (mnozí však zůstávají na konvenční úrovni) Zákony, nařízení nejsou chápány jako nekritizovatelné záměry, jedinec je schopen se ptát, zda jsou spravedlivé.

Rozlišování mezi legalitou a legitimitou³ (oprávněností) nabývá rozhodujícího významu. Tento vrchol ve vývoji morálního usuzování se projevuje orientací na „universální etický princip“, na spravedlnost vyššího řádu či „kategorický imperativ v člověku“.

Zajímavým a současně velmi problematickým momentem je tzv. segmentování, tzn. rozdílná úroveň morálního usuzování v oblasti rodinných a přátelských vztahů a v profesní oblasti. Zatímco v mimoprofesní oblasti je dosahováno převážně vyššího stupně, v konfliktu vnějších a zejména vnitřních firemních vztahů se lidé rozhodují podle egocentrických hledisek.

1.2. Profesní etika⁴

Vzhledem k tomu, že zákonná ustanovení regulující lidské chování nejsou vždy dokonalá a nemohou stanovit normy chování ve všech možných situacích, řada profesí vytvořila své vlastní morální kodexy pro své členy. Nejstarším dokladem je patrně Hippokratova přísaha zavazující k dodržování lékařské etiky již od dob starověku. Kněží jsou povinni dodržovat zpovědní tajemství, vojáci položit život za vlast. Ve středověku byli příslušníci řemeslných cechů vázáni stanovami a normami velmi podrobně upravujícími chování svých členů. Společenská praxe a složitost lidského chování si vynutila vytvoření morálních kodexů i v dalších profesích - u učitelů, vědců, právníků, bankéřů. Vžil se pro ně termín Etické kodexy (Codes of Ethics).

³ Legalita znamená soulad se zákonem - na rozdíl od legitimacy bez ohledu na to, zda je zákon správný. Legitimní znamená zákonný, náležitý, pravý. Označuje vlastnost nějakého nároku, který se opírá o platné zdůvodnění a autoritu.

⁴ Čerpáno převážně z: Dvořáček, J.: *Základy pedagogiky*, Praha; VŠE, 1999

Také v ekonomickém podnikání se ve vyspělých zemích objevují již delší dobu snahy stanovit etická pravidla a normy. Americký ústav manažerských poradců, založený v roce 1968 formuloval kodex profesionální odpovědnosti, který obsahuje tyto zásady:

- Klást zájmy skutečných i potencionálních klientů před své vlastní
- Osvědčovat nezávislost v myšlení a činech
- Držet záležitosti svých klientů v přísné tajnosti
- Průběžně usilovat o zdokonalení svých profesionálních zkušeností a dovedností
- Dosáhnout profesionální úrovně manažerského poradenství a zvyšovat ji
- Uchovat čest a důstojnost své profese
- Udržovat vysokou úroveň osobního chování

Kritici vymezení takového kodexu tvrdí, že postačí, bude-li se každý řídit potřebami svého klienta a tím je stanoveno vše. Vedle vytýčení pozitivní úrovně jednání je nezbytné formulovat „etické pasti“. Ty byly charakterizovány takto:

- použití klientových vztahů pro vlastní zisk
- překročení poradní role skutečným rozhodnutím za klienta
- zneužití obchodních důvěrných informací
- narušení zásady vyhnout se konfliktu zájmů
- pokračování v konzultacích, když už to není nezbytné nebo produktivní
- neposkytnutí klientovi maximální pozornosti a úsilí
- zkreslené informace o poradcově dosažené kvalifikaci a schopnostech

- opomenutí uvažovat a diskutovat o vedlejších negativních účincích doporučovaných opatření
- špatný odhad nákladů na doporučená opatření
- neschopnost dodržet objektivitu a nezávislost
- vnucování klientovi svých osobních hodnotových preferencí
- nezachování respektu a nepředpojatosti vůči klientovi
- odpor vůči zpětné vazbě a kritického posouzení od klientovy organizace

Otázky, zda a do jaké míry usilovat z etických důvodů o regulaci volného trhu, se vždy střetnou - na jedné straně s argumenty narušování jeho svobodného průběhu a autoregulace i nemožnosti mít dostatek potřebných informací, na druhé straně s požadavky sociálních jistot.

Jisté administrativní zásahy do svobodného trhu jsou nezbytné ve zdravotní a bezpečnostní legislativě, ochraně spotřebitelů, účetních standardech, ochraně investorů a životního prostředí, legislativě pracovního trhu, vynuocování technických parametrů apod.

1.3. Etika versus ekonomická racionalita⁵

Na vztah etiky a ekonomiky existují dva základní odlišné názory:

Etika má v ekonomicky napjatých podmínkách jen málo šancí. Vyskytuje se pouze u prosperujících firem, které si ji mohou dovolit. Morálně se mohou chovat pouze ty podniky, které jsou dobře zajištěny,

⁵ Čerpáno převážně z: Mlčoch, L.: *Úvahy o české ekonomické transformaci*, Praha; Vyšehrad, 2000

Etika vůči ekonomickým procesům není pouze omezujícím činitelem, nýbrž také produktivním faktorem. Toto stanovisko zastávají nejen teoretikové, ale i firmy, které jsou si vědomy dobré odezvy zákazníků na poctivé a uctivé jednání.

Zdá se, že ve světě byznysu naši transformující se ekonomiky není prozatím pro etické úvahy mnoho prostoru ani času. Rozum velí především přežít a podmínky pro přežití jsou tak náročné, že začínající podnikatel si nemůže dovolit příliš o etických dilematech přemýšlet. Optimisté se dovolávají toho, že i v Anglii bylo třeba tří generací k tomu, aby z „gangsterů vyrostli gentlemani“. Je tomu skutečně tak, že se etika a racionalita v podnikání vylučují? Lze oprávněně očekávat, že po několika desetiletích se z neetické racionality pozvolnou evolucí vyvine byznys slušný, uhlažený, a přitom stále racionální?

Otci klasické politické ekonomie Adamu Smithovi je připisováno pojetí ekonomické racionality vycházející z klasické mechaniky trhu dokonalé konkurence, jejíž účastníci mohou sledovat své osobní, egoistické zájmy a jejíž neviditelná ruka přesto zjednává celkovou harmonii. Současně s maximalizací individuálního užitku dochází k maximalizaci blahobytu celé společnosti.

Moderní interpretace této základní věty ekonomiky blahobytu nemění nic na podstatě argumentace. I v podání Milтона Friedmana je jedinou sociální odpovědností byznysu maximalizace zisku. Žádné další etiky není podnikateli třeba a ekonomická teorie se může cítit osvobozena od hodnot.

Takto pojaté racionalisticko-mechanistické chápání světa se však dostalo do krize. Interpretace Smithova díla, kterou si přisvojil hlavní proud ekonomie je přinejmenším jednostranná. Smith byl též (a především) morálním filozofem a jeho „Teorie morálních citů“ měla pro autora samého celoživotní význam. Smithův „homo oeconomicus“ sice sleduje svůj vlastní zájem, ale má přitom své „vnitřní morální sebeomezení.“ Při maximalizaci zisku nejde „přes mrtvoly“ má v sobě internalizovanou etiku.

V polovině 20.století, kdy se v poválečném Německu rodila koncepce sociálně tržního hospodářství, byli její duchovní otcové přesvědčeni, že podnikatelé musejí na trh přinést „sebekázeň, smysl pro spravedlnost, férovost, čestnost, rytířkost, znalost míry, smysl

pro obec, úctu k lidské důstojnosti druhého, pevné mravní normy" (Wilhelm Ropke in Mlčoch). Podstatné je, že byli přesvědčeni, že tyto ctnosti nelze získat na trhu. Člověka musí vybavit rodina, církev, pravá společenství a tradice. Sociálně tržní ekonomika měla svůj základ v étosu účastníků trhu a tento étos vyrůstal z křesťanství.

Současné snahy o spojení ekonomie a etiky⁶

Mezi autory, kteří nejvýznamněji přispěli k této problematice, patří: Max Weber v díle“ *Protestantská etika a duch kapitalismu*“. Hlavním cílem díla je charakteristika rysů protestantismu, včetně morálních principů. Kapitalismus staví na étosu Starosti – pílě-výkonu.

Do popředí se dostávají hodnoty

- Starostlivost, zodpovědnost, pilnost, pracovitost, skromnost
- Šetrnost
- Přesnost, důkladnost, pořádkumilovnost
- Umírněnost, pokora, vytrvalost + „ dlouhá vůle“, čestnost

Pranířované jsou antihodnoty

- Bezstarostnost, nezodpovědnost, lenost, zahálčivost
- Nenasytnost, domýšlivost, rozmařilost, marnotratnost
- Lajdáctví, chaotičnost, nepořádnost
- Pýcha, ješitnost, přelétavost + krátkodečnost, nepoctivost

⁶ Čerpáno převážně z Seknička, P.: Úvod do hospodářské etiky, ASPI Publishing, 2001

Joseph Schumpeter (*Teorie ekonomického rozvoje*) se zaměřil na analýzu motivačních hodnot pro podnikatele, které chápal jako stěžejní pro hospodářský rozvoj. Definuje tři skupiny motivačních činitelů, které charakterizují podnikavost:

- Tvořivá činnost (inovace)
- Vůle překonávat těžkosti, být nejlepším, vítězit
- Užívat určitou pozici, nezávislost atd.

Velký význam pro rozvoj myšlení oblasti hospodářské etiky mají dnes autoři

Amarty Sen, Francis Fukuyama, Amitai Etzioni.

Některé směry uvažování usilující o překonání konfliktu mezi racionalitou hlavního proudu ekonomie a etikou „společného dobra“⁷

Etika byznysu, žitá morálka v hospodářském světě se jeví jako zvláštní druh veřejného statku - všichni účastníci hospodářského dění z ní mohou mít prospěch. (Ne všichni jsou však ochotni se na vzniku a udržování etického standardu podílet- tzv. černí pasažéři).

Podmínkou přistoupení na konstruktivní kooperativní jednání účastníků trhu je víra v nekonečno, stačí i malá míra transcendence. Tato transcendence nemusí mít náboženský obsah- stačí, že podnikatel si je vědom při svém počínání toho, že z dobrého jména jeho firmy se mohou těšit jeho synové a vnuci.

Koncept tzv. rozšířené racionality- homo oeconomicus sledující rozšířenou racionalitu internalizuje ve své individuální funkci užítka také ohled na své bližní, Jejich funkce užítka vstupují do chápání takto rozšířené racionality jednotlivce

⁷ Čerpáno z: Mlčoch, L.: *Úvahy o české ekonomické transformaci*, Praha; Vyšehrad, 2000

Všude tam, kde se nelze spolehnout na konvence neformálních standardů obchodního jednání, nastupuje právní systém se svou donucovací mocí a sankčními schématy, jehož garantem je stát, vláda. Právní řád nemůže zcela nahradit individuální étos účastníků tržní ekonomiky - oba pilíře morálních základů trhu se musejí vzájemně doplňovat a posilovat.

Narušenou rovnováhu mezi racionalitou a etikou byznysu lze označit za nepochopení toho, že etika byznysu je něčím mnohem více než jakýmsi dodatečnými náklady, které si zatím nemůžeme nebo nemusíme dovolit, že je jakousi šlehačkou na dortu, bez které se zatím můžeme obejít.

Hlubší zamyšlení nad základy ekonomické racionality poukazují k tomu, že ti účastníci ekonomického života, kteří- někdy proti veškeré naději - stále udržují jakýsi etický standard jednání, nejsou vůbec donkichotskými hlupáky, ale naopak udržovateli samotného hospodářského řádu, na němž všichni ostatní černí pasažéři participují nebo přímo parazitují.

„... Kupodivu jen takové tržní hospodářství, které nemá v první řadě na mysli ekonomickou účinnost hospodářského systému, ale hodnoty nad-ekonomické, dává naději, že jako jakýsi vedlejší produkt, to co nám může být přidáno „smíme očekávat ještě vyšší produktivitu materiální povahy...“ (W. Ropke in Mlčoch)⁸.

⁸ Mlčoch, L.: *Úvahy o české ekonomické transformaci*, Praha; Vyšehrad, 2000, str. 47

1.4. Hospodářská etika jako samostatná vědní disciplína⁹

Souvztažnost mezi etikou a ekonomikou lze sledovat od vzniku ekonomie jako samostatné vědní disciplíny. Od 70. let 20. století je hospodářská etika relativně samostatná vědní disciplína.

Zahrnuje morální normy a hodnoty, které usměřují jednání a chování v ekonomice. Do popředí vystupuje hodnocení specifického jednání, zda je správné či nesprávné, etické či neetické. Jde především o aplikaci etických principů v podnikatelském procesu, kde základním úkolem hospodářské etiky je hledání rovnováhy mezi ekonomickými zisky a společenskými důsledky.

Z pohledu praktického konání můžeme rozlišit tři kvantitativně odlišné úrovně s jejich příslušnými cíli, zájmy a motivací.

Mikrouroveň – se zabývá etikou a vztahy jednotlivých osob, tj. zaměstnanců, zaměstnavatelů, spotřebitelů, dodavatelů, investorů. Každý jednatel má svůj prostor pro volbu rozhodnutí a jednání, který je limitován celou řadou podmínek

Mezouroveň – se zaměřuje na ekonomické organizace, firmy, odbory, svazy spotřebitelů, profesionální asociace. Tyto organizace mají své vlastní cíle, zájmy vzory a to může znamenat i rozpor s individuálními zájmy

Makrouroveň – si všímá etických otázek ekonomického systému jako celku. Patří sem hospodářská politika, mezinárodní ekonomické vztahy

Jednotlivé úrovně nemohou být navzájem zaměňovány ani jinak redukovány. Základem je uvědomění si na dané úrovni co nejkonkrétnější vazby mezi rozhodnutím (jednáním) a odpovědností. Člověk není odpovědný za všechno, to by pak nebyl odpovědný za nic.

⁹ Čerpáno převážně z: Seknička, P.: *Úvod do hospodářské etiky*, Praha; ASPI Publishing, 2001

+ někdy též etika podnikatelská, etika v podnikání, etika byznysu – často se používá nepřekládaný ang. termín Business Ethics.

Stupeň odpovědnosti souvisí s velikostí prostoru pro rozhodování a jednání – Důležité je i zohlednění omezujících podmínek.

Hospodářská etika může být chápána jako reflexe etických principů do veškerých hospodářských činností, zahrnujících individuální, korporativní i společenské normy a hodnoty.

2. Etické kodexy v bankovníctví

Již od počátku minulého století cítily některé velké korporace a banky potřebu demonstrovat svůj vztah k etice zavedením etických prohlášení. (společnost J.C.Penny Comp. vyhlásila již roce 1913 Základní kodex obchodního postupu, firma Johnson and Johnson vydala své etické prohlášení ve 40. letech) Na přelomu 80. a 90. let probíhaly četné diskuse o etice podnikání. Mnoho společností buď zveřejnilo nové, nebo aktualizovalo své veřejné vyhlášení svého etického postoje: Tyto dokumenty patří do kategorií: firemní kréda, etické kodexy a deklaráce hodnot. Mnohá z těchto prohlášení jsou jistě určena k vytváření příznivého obrazu firmy na veřejnosti, ale velké korporace a banky věnují této problematice čím dál vážnější pozornost:

Etické kodexy jsou nejrozšířenější v USA a ve Velké Británii, jde o typický anglosaský produkt. V současné době více než 90% amerických společností má etické kodexy a revidovaly je v posledních letech. Ve Velké Británii se odhady pohybují mezi jednou čtvrtinou až polovinou větších společností.

Za předchůdce dnešních etických kodexů lze s trochou nadsázky pokládat např.

Směrnice pro úřednictvo banky Breadford z roku 1854.

- Zbožnost, čistota a přesnost jsou nezbytnými předpoklady výkonu práce.
- Pracovní doba se zkracuje od 8.30 do 19.00 hod.
- Každého rána se koná v hlavní kanceláři denní modlitba . Účast úřednictva je povinná.
- Oděv budiž střízlivé povahy. Šat pestrých barev jest zapovězen.
- Ku prospěchu úřednictva byla pořízena kamna. Doporučuje se, aby každý donášel za chladného počasí 4 libry uhlí.

- Místnost není možno opustit bez svolení pana Browna. Přírozené potřeby jsou v míře nutné povoleny- avšak jen v zahradě.
- Mluvení v úředních hodinách se zapovídá.
- Holdování tabáku a alkoholu se přísně zakazuje.
- Pera a další pomůcky je nutno si opatřiti z vlastních prostředků
- Po takto pokročilé úpravě poměrů se očekává značný vzestup pracovních výsledků!

Tato směrnice svým charakterem připomíná pracovní řády.

2.1. Analytická část – cíle a metody

Cílem analytické části mé práce je hledání odpovědi na otázky:

Zda je etickým kodexům v českých bankách věnována dostatečná pozornost a současně testování hypotézy, dle mého názoru sdílené velkou částí nejen laické veřejnosti, formulované takto:

Existují vážné problémy v úrovni morálního usuzování pracovníků bankovní sféry?

Použité metody:

Analýza materiálů: The Banking Code Britské bankovní asociace, Kodex bankovní etiky, vydaný českou bankovní asociací a etických kodexů velkých českých bank- Komerční banky, ČSOB a České spořitelny

práce s dotazníkem, zadaným skupině ředitelů poboček Komerční banky nově otevřených v letech 2005 až 2008 v Regionu Praha (jde o cca 35 pracovníků, kteří představují střední vrstvu managementu) - příprava dotazníku, jeho předání a následné vyhodnocení

2.2. The Banking Code¹⁰

11 klíčových závazků členů „British Bankers Association“ ve vztahu k zákazníkům – fyzickým osobám

My, kteří jsme podepsali tento „Bankovní kodex“, slibujeme, že:

- povedeme naše jednání s Vámi racionálně a v duchu fair play
- zajistíme, aby byly všechny naše služby a produkty v souladu s tímto kodexem, a to i tehdy, jestliže obsahují specifické služby či podmínky
- Vám poskytneme informace o našich službách a produktech srozumitelným jazykem a nabídneme Vám pomoc s vysvětlením jakékoliv nejasnosti
- Vám pomůžeme při výběru takového produktu či služby, které nejlépe odpovídají Vaším potřebám
- Vám pomůžeme pochopit všechny finanční souvislosti : hypotéky, jiných půjček, spořicíh a investičních produktů, kartových produktů
- Vám pomůžeme porozumět, jak fungují Vaše účty
- budeme používat bezpečné, spolehlivé a zajištěné bankovní a platební systémy
- obratem opravíme případná pochybení a projednáme stížnosti
- budeme pohlížet na případy opožděných plateb hypoték či jiných finančních těžkostí s porozuměním a pozitivně
- zajistíme, aby byly všechny služby a produkty v souladu s příslušnými zákony a regulačními opatřeními

¹⁰ Použit překlad M. Bednáře

2.3. Kodexy bankovní etiky v České republice

Kodex bankovní etiky byl vydán Bankovní asociací v Praze v roce 1993. Přihlásily se k němu všechny členské banky sdružené v asociaci.

„...Důležitost přísných etických norem je dána povahou bank jako institucí specifického druhu, protože pracují se svěřenými prostředky, cizími prostředky a očekává se od nich velmi důsledná ochrana zájmů klientů, jejich prospěchu, co nejefektivnější zhodnocení svěřených prostředků a přísné respektování diskrétnosti a uchování obchodního tajemství.!

„... Kodex bankovní etiky je zformulován a bude uplatňován proto, aby pomáhal prosadit korektní a dobrou bankovní praxi. Formulace kodexu vycházejí z obecných zkušeností při uskutečňování komerčního bankovníctví ve světě, navazují na pravidla vymezená právním řádem České republiky a směřují k tomu, aby banky jednaly slušně a rozumně se svými klienty a mezi sebou navzájem pomáhaly svým klientům porozumět fungování bankovních služeb a operacím na jejich účtech byla upevňována důvěra v bezpečnost a integritu bankovního systému ...“

Banky vypracovaly vlastní etické kodexy, které představují nedílnou součást jejich předpisové základny. Všechny kodexy důsledně vycházejí z Kodexu bankovní etiky jsou v podstatě velmi podobné. Jejich těžiště spočívají v úpravě těchto okruhů problémů:

- vztah banky ke klientovi, zejména bankovní a obchodní tajemství, profesionalita a kvalita
- vztah zaměstnance a banky
- chování banky vůči společnosti
- chování ke konkurenci
- chování zaměstnanců v soukromém životě

Banky požadují seznámení všech pracovníků s etickým kodexem, dokument s podpisem o přihlášení se k jeho hodnotám je nezbytnou součástí personální dokumentace.

2.4. Etický kodex Komerční banky

Komerční banka je součástí mezinárodní finanční skupiny Societě Générale . Univerzálním dokumentem platným pro celou skupinu je Kodex jednání Skupiny SG. Jde o orientační dokument, představuje inspiraci pro vnitřní předpisy jednotlivých členských bank.

Skupina Societě Générale (SG) působí v 77 zemích a zaměstnává 120 000 zaměstnanců, kteří v jejím rámci vykonávají různé bankovní profese, je v kontaktu s mnoha rozmanitými kulturními a profesními zvyklostmi.

Aby jednala odpovědně všude na světě, opírá se skupina SG o soustavu základních pravidel při výkonu obchodní činnosti, která je založena na etických požadavcích jejich zaměstnanců, klientů a obchodních partnerů. Obchodní aktivity jsou založeny na důvěře, loajalitě a bezúhonnosti. Těmito hodnotami se skupina řídí už 140 let, generace po generaci. Kodex jednání vyjadřuje výchozí zásady pro činy a chování Skupiny. Kodex SG se opírá základní korporátní hodnoty, kterými jsou profesionalita, inovace a týmový duch. Principy kodexu SG dělíme na obecné a na principy specifické pro vztahy s klienty a obchodními partnery.

Obecné principy:

Dodržujte: zákony, pravidla regulace, závazky společnosti, interní předpisy

- Bud'te: Bdělí, pozorní, opatrní
- Dodržujte: Důvěrnost informací, bankovní tajemství, právo lidí na soukromí, vnitřní informace o bance a ostatních partnerech
- Usilujte o: nediskriminační prostředí, ochranu majetku banky, nevtahování banky do svých veřejných aktivit

Vztahy s klienty a obchodními partnery:

Snažte se o stabilní a dlouhotrvající vztahy s klienty, tj.

- Znejte dobře své klienty
- Respektujte pravidla proti praní špinavých peněz a proti financování terorismu
- Dodržujte profesionální odstup
- Respektujte pravidla pro poskytování a přijímání darů

Etický kodex Komerční banky (jako Direktiva č. 18) – je pracovním předpisem nejvyšší úrovně.

Jeho současně platná 3. verze je účinná od 17. 10. 2005.

Výkladová stanoviska k Etickému kodexu – příručka 23-04 byla vydána v červnu 2008.

Obsahem předpisu je výklad některých ustanovení Etického kodexu, rozbor povinností stanovených Etickým kodexem a stanovení způsobu jejich plnění. Účelem příručky je poskytnout zaměstnancům příslušný výklad obecných pravidel stanovených v Etickém kodexu tak, aby nedocházelo k interpretačním obtížím

Součástí Etického kodexu je Osobní závazek zaměstnance Komerční banky k dodržování Etického kodexu (Pravidel profesionálního chování zaměstnance KB)

Pracovník svým podpisem „, potvrzuje, že obdržel a přečetl si Etický kodex, plně porozuměl svým závazkům, jakožto zaměstnance, jednat v souladu se standardy Etického kodexu“

Etický kodex je podepsán předsedou představenstva a generálním ředitelem.

Je uveden preambulí:

„Začleněním do mezinárodní finanční skupiny Sociétés Générale se Komerční banka, a.s. stala jednou z nejvýznamnějších a nejrespektovanějších bankovních institucí v regionu střední a východní Evropy a jako taková si je vědoma, že pouze etický a bezúhonný přístup k podnikání a poskytování bankovních služeb může vést k udržení a vylepšení její pozice v bankovním sektoru ...“

V článku 1 jsou definovány obecné zásady pro jednání zaměstnance

Jejich platnost je odvozena od obecných principů lidského soužití. Komerční banka vychází z následujících zásad, které považuje za nedílnou součást práv a povinností zaměstnance:

Zásada rovnosti a spravedlnosti. Všichni zaměstnanci jsou si rovni v základních právech a svobodách a mají právo, aby se s nimi podle toho zacházelo.

Zásada předcházení újmě. Všichni zaměstnanci mají povinnost předcházet ujmě, která hrozí jiným osobám natolik, nakolik je to v jejich silách, aniž by ublížili sami sobě. Všichni zaměstnanci jsou povinni počínat si tak, aby nedocházelo ke škodám na zdraví, na majetku, na přírodě a na životním prostředí

Zásada reálnosti. Obsah práv a povinností je vždy posuzován dle konkrétních podmínek daného případu.

Zásada náležité péče. Každý zaměstnanec, na nějž je kladena určitá povinnost, musí tuto povinnost splnit jak nejlépe mu to jeho schopnosti umožňují. Zaměstnanec věnuje zvýšenou pozornost skutečnostem, které mohou poukázat na trestnou činnost nebo nežádoucí jednání (např. jednání vedoucí ke konfliktu zájmů) jiných zaměstnanců.

Zásada nestrannosti. Všichni zaměstnanci postupují při výkonu své činnosti nestranně a nezaujatě, a to jak vůči dalším zaměstnancům, tak vůči klientům a obchodním partnerům

Zásada pravdivosti. Každý zaměstnanec je povinen poskytovat pouze pravdivá tvrzení a zdržet se jakéhokoliv jednání, které by mohlo vzbudit zdání nepravdivého, hrubě zkresleného nebo neúplného tvrzení.

V článku 2 se věnuje dodržování zákonů a vnitřních předpisů

Zaměstnanec odpovídá za znalost právních a vnitřních předpisů, které souvisejí s činností, kterou v rámci Komerční banky vykonává a o nichž byl informován.

Zaměstnanec usiluje o vytvoření takové kultury, která podporuje dodržování právních a vnitřních předpisů. Zaměstnanec je oprávněn vyjádřit své pochybnosti či dotazy ohledně dodržování právních a vnitřních předpisů

Vedoucí zaměstnanec zajistí informování jím řízených zaměstnanců o právních a vnitřních předpisech, které se týkají jejich působnosti, a podporuje jejich vzdělávání v této oblasti.

Článek 3 se zabývá ochranou osobnosti zaměstnance

Zabezpečení ochrany osobnosti zaměstnance a jeho individuální integrity je nutnou podmínkou pro jeho důstojnou existenci a celkový svobodný rozvoj. Komerční banka, jakož i její zaměstnanci, dbá a zabezpečuje ochranu základních lidských práv a svobod jako neoddělitelné součásti jejich psychické a fyzické integrity.

Zaměstnanec je povinen respektovat a zachovávat lidskou důstojnost, osobní čest, dobrou pověst a jméno ostatních zaměstnanců.

Zaměstnanec je povinen zdržet se jakýchkoliv neoprávněných zásahů do soukromí ostatních zaměstnanců

Zaměstnanec důsledně dbá na zachování práva na ochranu před neoprávněným shromažďováním, zveřejňováním nebo jiným zneužíváním údajů ostatních zaměstnanců.

Zaměstnanec důsledně dbá na dodržování listovního tajemství, tajemství jiných písemností a záznamů stejně jako zpráv podávaných telefonem, telegrafem, faxem nebo jiným podobným zařízením.

Článek 4 pojednává o principu nediskriminace – zejména ve vztahu k zaměstnancům se zdravotním postižením

Článek 5 definuje nepřipustnou činnost, za kterou pokládá neefektivní využití pracovní doby, neefektivní využití spravovaných zdrojů, zařízení, služeb, využívání materiálního a informačního vybavení Komerční banky k soukromému zájmu bez písemného souhlasu zaměstnavatele

Články 6 až 9 se zabývají zneužitím postavení a střetem zájmů

Zaměstnanec nezneužije svého postavení, znalostí, důvěrných informací získaných v souvislosti se zaměstnáním a osobních kontaktů v neprospěch Komerční banky, resp. ve svůj prospěch nebo prospěch třetích osob.

Zakazuje se přijímání úplatků, nabízet lze dary, které nejsou v rozporu s pravidly Komerční banky a dobrými mravy

Bez předchozího písemného souhlasu zaměstnanec Komerční banky nebude vykonávat výdělečnou činnost (včetně činností v rámci obchodních společností), která je nebo může být shodná s předmětem činnosti Komerční banky

Zaměstnanec bez zbytečného prodlení uvědomí svého nadřízeného o všech rodinných vztazích k jiným zaměstnancům KB, na základě kterých by mohlo docházet ke střetu zájmů.

Články 10 a 11 se týkají nakládání s informacemi

Zaměstnanec striktně dbá o ochranu veškerých klientských informací, zakázáno je zneužití důvěrných informací při obchodování s investičními nástroji.

Článek 12 definuje klíčové zásady pro vztahy s klienty a obchodními partnery.

Těmi jsou nestrannost, poskytování pravdivých a srozumitelných informací, transparentní a srozumitelné podmínky a jednání, za nichž je uskutečňován obchodní vztah.

Závěrečný článek pojednává o dalších zásadách jednání zaměstnance.

Zaměstnanec se v občanském životě vyhýbá takovým činnostem, chování a jednání, které by mohlo snížit důvěru v Komerční banku v očích veřejnosti, poškodit pověst Komerční banky nebo zavdat jakoukoliv příčinu k pochybnostem o morálních, etických a lidských standardech zaměstnance Komerční banky

Zaměstnanec se v rámci své veřejné angažovanosti vyhýbá spojování své činnosti s Komerční bankou.

Zaměstnanec dbá na odpovídající úpravu svého zevnějšku a výběr takového druhu a stylu ošacení, které je v souladu s požadavky na profesionalitu a reprezentaci Komerční banky.

2.5. Etický kodex zaměstnanců skupiny ČSOB

(poslední verze z března r. 2007)

Je uvozen mottem generálního ředitele Pavla Kavánka: „Cesta rozvoje a úspěchu Skupiny ČSOB vede přes vysoce profesionální a etické chování každého člena týmu“

Generální ředitel seznamuje pracovníky s vizí stát se nejlepší regionální skupinou poskytující bankovní služby. Jednou z klíčových hodnot, které vyznává, je etika. Etiku pokládá za úspěšný obchodní koncept, nikoli moralizující pózu.

“... Etický kodex není formalismus ani dokument do šuplíku. Je to živý dokument, který musí být konfrontován naší dennodenní realitou. Musí být domyšlen těmi z Vás, kteří chtějí naši vysoce výkonnou firemní kulturu aktivně spoluvytvářet. Je to závazný navigační systém, který pomáhá v situacích, ve kterých řešíme, co je správné, nebo naopak nepřijatelné jednání. Systém přispívající k tomu, aby správné chování bylo oceněno a neetické chování nebylo odůvodňováno jako přijatelné...”

Hlavní principy vysoce účinné firemní kultury jsou v Etickém kodexu formulovány takto:

- Zním dobře svého klienta a jeho potřeby
- Kvalitní služby pro klienta jsou mou hlavní prioritou
- Jsem spolehlivý a plním, co slíbím
- Rozhoduji na základě faktů a vážím etické souvislosti svých rozhodnutí
- Jsem otevřený a přátelský, prosazuji týmového ducha
- Pracuji nejen na svém osobním rozvoji, ale i na rozvoji ostatních
- Přicházím s novými nápady a prosazuji změny
- Pro svou práci si stanovuji náročné a měřitelné cíle

Etický kodex je tvořen 4 základními částmi, které řeší

1. vztah ke klientům
2. vzájemné chování zaměstnanců
3. chování zaměstnanců vůči bance
4. chování banky vůči společnosti

Ad 1/ kapitola nazvaná „Jsme tu pro klienta“

V přístupu ke klientům je zdůrazňován požadavek odbornosti ve smyslu profesionality, iniciativy, odpovědnosti, ochoty, poctivosti, diskrétnosti a respektu. Jen tak lze budovat dlouhodobé vztahy s klientem.

Velký důraz je kladen na srozumitelnost poskytovaných informací

„ ...Zaměstnanci poskytují klientům pouze srozumitelné a pravdivé informace založené na faktech. Vždy dbají na to, aby podmínky a jednání, za nichž je daný clientský vztah uskutečňován, byly pro klienta transparentní a srozumitelné. Jsou přitom povinni vzít v úvahu úroveň znalostí klienta a jeho schopnost pochopit souvislosti a nabízet mu pouze takové služby, které odpovídají jeho situaci a jeho požadavkům a které jsou zároveň v souladu se zájmy zaměstnavatele...“

Zaměstnanci nesmějí nikdy navrhnout nebo podpořit kroky, které by mohly vést klienta k nedodržení jeho zákonných povinností, včetně všech závazků vůči státu.

Zvlášť významnou oblastí je nakládání s důvěrnými informacemi

„ ...Nezbytným předpokladem našeho vztahu s klienty je důvěra, jejímž základním kamenem je povinnost zachovávat diskrétnost. ...“

Každý zaměstnanec musí nakládat se všemi informacemi týkajícími se osob, majetku a finanční instituce, které získal nebo shromažďuje v rámci péče o klienta, jako

s informacemi tajnými nebo důvěrnými. Pouze v zákonem stanovených výjimečných případech smí nebo musí takovéto informace poskytnout třetím stranám.

Povinnost zachovávat tajemství vzniká, jakmile zaměstnanec zahájí jednání s klientem bez ohledu na to, zda vedla k uzavření obchodu. Tato povinnost musí být zachována též v vůči rodinným příslušníkům a vůči kolegům.

Ad 2/ kapitola nazvaná „Jsem součástí týmu“

Motto: „Úspěch zaměstnavatele je do značné míry ovlivněn kvalitou a mírou komunikace a spolupráce zaměstnanců.“

Banka může optimálně fungovat pouze za předpokladu ochoty ke spolupráci a týmové práci. Podmínkou je vzájemná úcta a respekt mezi zaměstnanci, snaha porozumět problémům, kterým čelí ostatní zaměstnanci ve své práci.

Nadřízené podporují další vzdělávání zaměstnanců a předávají jim veškeré dostupné vědomosti, které jsou potřebné pro výkon jejich činnosti.

Zaměstnanci se zdrží jakékoliv formy nátlaku, šikany, lobbingu a sexuálního obtěžování vůči jiným zaměstnancům. Nezneužívají svého pracovního zařazení v jednání vůči jiným zaměstnancům. O svých názorech hovoří s ostatními zaměstnanci otevřeně a zajímají se o jejich názor.

Důraz je kladen na iniciativu, respektování individuálních potřeb zaměstnanců a rovný přístup. Zaměstnavatel prostřednictvím svých vedoucích zaměstnanců brání jakékoliv formě diskriminace či nerovného zacházení na základě rasy, pohlaví, sociálního a zdravotního handicapu apod.

Ad 3/ kapitola nazvaná „Dbám zájmů svého zaměstnavatele“

Důležitá je zejména pasáž věnující se praní špinavých peněz. Praní špinavých peněz je trestným činem a zaměstnavatel má zákonnou povinnost proti němu bojovat. Prevence tohoto jednání zároveň chrání zaměstnavatele před ohrožením dobrého jména.

Zaměstnanci jsou proto povinni důsledně pracovat s informacemi o klientech a náležitě je vyhodnocovat, aby předcházeli zneužití zaměstnavatele k praní špinavých peněz.

Ad 4/ kapitola nazvaná „Jsem zodpovědným zaměstnancem“

Řeší střet zájmů, přijímání darů, veřejnou angažovanost, péči o zevnějšek, zakazuje užívání omamných a návykových látek. Na všech pracovištích platí zákaz kouření.

2.6. Etický a hodnotový kodex Finanční skupiny České spořitelny

je součástí širšího dokumentu, kterým je Strategie společenské odpovědnosti (Corporate Social Responsibility), kterou přijala Česká spořitelna na roky 2008 až 2010. Zaštituje ji heslo „Investujeme pro budoucnost“

Strategie společenské zodpovědnosti vychází z principů firemních hodnot, z firemní mise a vize. Společensky zodpovědný přístup je propojen do všech obchodních i neobchodních aktivit tak, aby přinášel pozitiva pro všechny cílové skupiny: klienty, zaměstnance, akcionáře a pro společnost.

Jako základní hodnoty jsou definovány

- Spolehlivost
- Vnímavost
- Vstřícnost a srozumitelnost

Strategie společenské odpovědnosti stojí na třech pilířích, které se vážou na naše firemní hodnoty. Těmito pilíři jsou:

- vzdělávání
- pomoc lidem v nouzi – zejména péče o seniory a pomoc lidem bojujícími s drogovou závislostí

- udržitelný rozvoj

Další významnou součástí strategie společenské odpovědnosti je Kodex bankovních služeb ČS

V tomto dokumentu ČS dobrovolně vyhláší vlastní standardy bankovních služeb pro naše klienty-občany (fyzické osoby-nepodnikatele). Záměrem je umožnit klientům, aby předem věděli, jaké služby by se jim v České spořitelně mělo dostat, aby ještě lépe rozuměli základním bankovním službám a mohli služby a produkty bezpečně používat ke své plné spokojenosti.

Zároveň se ČS hlásí k dodržování všech bodů Kodexu chování mezi bankami a klienty, který vydala Česká bankovní asociace (standard ČBA č. 19/2005). Ve vlastním kodexu se pak ČS zavazuje zajišťovat pro klienty ještě příznivější podmínky služeb, než požaduje kodex České bankovní asociace.

2.7. Shrnutí

Kodex bankovní etiky byl vydán Bankovní asociací v roce 1993. Přihlášily se k němu všechny členské banky, sdružené v asociaci.

Banky vypracovaly vlastní etické kodexy, které představují nedílnou součást jejich předpisové základny. Tyto kodexy průběžně aktualizují, vydávají k nim výkladová stanoviska. V žádném případě nejde o formální, strnulý dokument. V Komerční bance je výklad k Etickému kodexu zařazen hned do dvoudenního vstupního školení pro nové zaměstnance - agendě odboru Compliance jsou věnovány dvě hodiny (z celkového počtu 14).

Všechny kodexy jsou si v podstatě velmi podobné.

Jejich těžiště spočívá v úpravě těchto okruhů problémů:

- Vztah banky ke klientovi – zejména bankovní a obchodní tajemství, profesionalita a kvalita
- Vzájemné chování zaměstnanců s důrazem na týmový duch
- Chování banky ke společnosti – zejména zabránění daňovým únikům a praní špinavých peněz
- Chování zaměstnanců v soukromém životě

Klíčový význam v bankovním podnikání hraje důvěra, důvěryhodnost, která plyne z důsledného respektování bankovní etiky.

Banky požadují seznámení všech pracovníků s etickým kodexem, dokument s podpisem o porozumění a přihlášení se k jeho hodnotám je povinnou součástí personální dokumentace.

Odpověď na první formulovanou otázku, kterou jsem se pokusil mapovat, zda je etickým kodexům v českých bankách věnována dostatečná pozornost, zní tedy kladně.

Možné námitky proti fungování ale i samé instituci etických kodexů jsou tyto:

- Jde pouze o fráze a krásná slova
- Kodexy jsou příliš obecné
- Ze stran bank jde pouze o vytváření dobrého, public relations“
- Kodexy nemají smysl, neboť neobsahují sankce
- Chování jednotlivců je určováno hodnotami osvojovanými si od dětství – zcela určující je vliv rodiny, školy, církve

Přes tyto námitky pokládám etické kodexy za užitečné

- Kodex umožňuje upevňovat firemní kulturu odrážející hodnoty uznávané firmou
- Zlepšuje reputaci firmy na veřejnosti a u zákazníků
- Demonstruje snahu firmy jednat v souladu s platnými normami a dobrými mravy
- Napomáhá vytvářet příznivé pracovní klima
- Napomáhá dobré a otevřené komunikaci

Několik obecných požadavků pro tvorbu a zdokonalování etických kodexů¹¹

- Komunikativnost („musí být komunikován mezi zaměstnanci i navenek“)
- Specifičnost (vodítko pro situace, ve kterých se mohou pracovníci ocitnout)
- Pertinentnost (případnost pro daný obor)
- Obligatornost (neboli vynutitelnost, což předpokládá obsažení sankcí v kodexu)
- Revidovatelnost (musí být pravidelně aktualizován podle měnících se podmínek)

¹¹ Seknička, P.: *Úvod do hospodářské etiky*, Praha; ASPI Publishing, 2001, str. 113

Dytrt, Z. a kol.: *Etika podnikání a veřejné správy*, Praha : VUSTE ENVIS,1997, str. 98

3. Analýza dotazníků nad problematikou etického kodexu

Respondenty byli představitelé středního managementu Komerční banky, ředitelé poboček otevřených v letech 2005 až 2008 v Regionu Praha

Dotazník byl předán celkem 27 manažerům, odpovědi poskytlo 24 z nich. Byli vyzváni k maximální otevřenosti.

3.1. Dotazník I

Zastávaná pozice v Komerční bance: ředitel/ka pobočky Level 2 (o velikosti 2-5 pracovníků)

Věk:

Vzdělání:

Pohlaví:

V Komerční bance pracuji od:

Na pozici ředitele pobočky od :

Míra seznámení s etickým kodexem

- a) důkladně jsem si jej přečetl
- b) zběžně jsem to prolistoval
- c) matně si vzpomínám, při nástupu jsem podepsoval
- d) jiná nebo žádná odpověď

Hodnocení významu Etického kodexu

- a) pokládám za formalitu
- b) pokládám to za důležitou věc
- c) vlastní odpověď

Jaký význam přikládáte morálním aspektům podnikání Vašich klientů (vylučujeme případy praní špinavých peněz, které je povinnost ze zákona hlásit)?

Příklady: ekologicky závadné podnikání, zneužití výsadního postavení a informací, agresivní marketingové metody v citlivých oborech

- a) jde o záležitost regulačních orgánů
- b) když neuzavřu obchod já, udělá to mnoho jiných
- c) vadí mi to, ale rozhodující je zisk pro banku
- d) vyhýbám se těmto obchodům
- e) vlastní odpověď

Jak vnímáte některé problematické aspekty svých pracovních postupů?

Příklady: telefonování klientům domů večer a o víkendech, přetahování od konkurence – nebo od kolegů z jiných poboček KB, opomenutí diskutovat o možných vedlejších negativních účincích doporučovaných opatření a nabízených řešení

- a) netěší mě to, ale je to moje práce
- b) tak se dnes dělá obchod (dělají to všichni)

- c) nevnímám to jako problém
- d) vlastní odpověď

Spojujete svou budoucnost s prací v Komerční bance?

- a) ano
- b) nevím
- c) v případě nabídky vyššího platu neváhám o změně
- d) vlastní odpověď

Jak hodnotíte starší kolegy, radíte se s nimi, využíváte jejich zkušeností?

- a) jsou pomalí, neflexibilní, brání se novým věcem
- b) zbytečně věci komplikují, zatěžují detaily
- c) je mi jich v podstatě líto, nemají to lehké
- d) radím se s nimi, jejich zkušenosti jsou pro mě cenné
- e) vlastní odpověď

Jak vnímáte negativní zprávy a negativní soudy veřejného mínění o Komerční bance?

- a) neutrálně
- b) je mi to nepříjemné
- c) velmi mě to trápí a znepokojuje, snažím se věci vysvětlit
- d) vlastní odpověď

e) Vážíte si toho, že pracujete v Komerční bance?

a) ano

b) nepokládám to za důležité

c) vlastní odpověď

Vyhodnocení odpovědí

Věková struktura ředitelů malých poboček

do 30 let: 13, tj. 54%

do 40 let: 10, tj. 41%

starší: 1, tj. 4%

Dosažený stupeň vzdělání:

středoškolské: 22, tj. 92%

vysokoškolské: 2, tj. 8%

Pohlaví

Muž: 15, tj. 63%, Žena: 9, tj. 38%

Délka trvání zaměstnání v Komerční bance

méně než 2 roky: 7, tj. 29%

2 až 5 let: 14, tj. 58%

déle než 5 let: 3, tj. 12%

Počet let na pozici ředitele pobočky:

méně než 2 roky: 17, tj. 72%

méně než 5 let: 6, tj. 24%

déle než 5 let: 1, tj. 4%

Míra seznámení s etickým kodexem

důkladně jsem si jej přečetl - uvedli 4 respondenti

zběžně jsem to prolistoval - 8 respondentů

matně si vzpomínám, při nástupu jsem podepisoval - 8 respondentů

jiná nebo žádná odpověď - 4 respondenti

Hodnocení významu Etického kodex

pokládám za formalitu - 16 respondentů

pokládám to za důležitou věc - 4 respondenti

vlastní odpověď - 4 respondenti

Jaký význam přikládáte morálním aspektům podnikání Vašich klientů (vylučujeme případy praní špinavých peněz, které je povinnost ze zákona hlásit)?

Příklady: ekologicky závadné podnikání, zneužití výsadního postavení a informací, agresivní marketingové metody v citlivých oborech

jde o záležitost regulačních orgánů - 5 respondentů

když neuzavřu obchod já, udělá to mnoho jiných - 4 respondenti

vadí mi to, ale rozhodující je zisk pro banku - 11 respondentů

vyhýbám se těmto obchodům - 4 respondenti

vlastní odpověď - 0 respondentů

Jak vnímáte některé problematické aspekty svých pracovních postupů?

Příklady: telefonování klientům domů večer a o víkendech, přetahování od konkurence – nebo od kolegů z jiných poboček KB, opomenutí diskutovat o možných vedlejších negativních účincích doporučovaných opatření a nabízených řešení

netěší mě to, ale je to moje práce - 7 respondentů

tak se dnes dělá obchod (dělají to všichni) - 7 respondentů

nevnímám to jako problém - 10 respondentů

vlastní odpověď - 0 respondentů

Spojíte svou budoucnost s prací v Komerční bance?

ano - 6 respondentů

nevím - 10 respondentů

v případě nabídky vyššího platu neváhám o změně - 7 respondentů

vlastní odpověď - 1 respondent

Jak hodnotíte starší kolegy, radíte se s nimi, využíváte jejich zkušeností?

jsou pomalí, neflexibilní, brání se novým věcem - 7 respondentů

zbytečně věci komplikují, zatěžují detaily - 5 respondentů

je mi jich v podstatě líto, nemají to lehké - 6 respondentů

radím se s nimi, jejich zkušenosti jsou pro mě cenné - 4 respondenti

vlastní odpověď - 2 respondenti

Jak vnímáte negativní zprávy a negativní soudy veřejného mínění o Komerční bance?

neutrálně -10 respondentů

je mi to nepříjemné -7 respondentů

velmi mě to trápí a znepokojuje, snažím se věci vysvětlovat - 4 respondenti

vlastní odpověď - 3 respondenti

Vážíte si toho, že pracujete v Komerční bance?

ano - 10 respondentů

nepokládám to za důležité - 12 respondentů

vlastní odpověď - 2 respondenti

Závěr:

Pozice ředitelů nově otevřených poboček (zaměřených hlavně na získávání nových klientů pro KB) jsou obsazovány převážně velmi mladými lidmi, zaměstnanými ve firmě poměrně krátkou dobu.

Jde o pozici vyžadující ostré lokty. Jde o ambiciózní lidi, jednoznačně zaměřené na osobní úspěch a budování vlastní kariéry. Tito lidé vyjadřují poměrně nízkou míru identifikace se svým zaměstnavatelem

Nízko hodnotí význam a přínos starších, zkušených kolegů. Etické kodexy pokládají za formalitu. Morálním aspektům své vlastní pracovní aktivity i podnikání klientů, které mají ve své péči. Nepřisuzují větší význam.

Kvalitnější odpovědi uváděli respondenti s vyšším vzděláním a ženy.

Domnívám se, že individualistický přístup, krátkodobě založený na maximalizaci efektu, může přinášet jejich zaměstnavateli do budoucna nemalé problémy.

Přes tyto skutečnosti si netroufnu učinit závěr o nižším stupni morálního usuzování pracovníků bankovní sféry - zejména ve vztahu k ostatním profesím.

3.2. Dotazník II

Předaný skupině privátních bankéřů útvaru Privátního bankovníctví Komerční banky, obsluhujících HNWI , tj. klientelu velmi movitých občanů s depozity u KB nad 20 mil. Kč

Jde o velmi specializovanou pozici – v KB celkem 8 pracovníků, odpovědi poskytlo 5 bankéřů

Věk: všichni ve věku 35 až 40 let, 4 absolventi VŠ, 1 má středoškolské vzdělání. Všichni absolvovali náročné speciální kurzy na investiční produkty a vykazují velmi pokročilou znalost angličtiny a 2. jazyka

Zadání znělo: vyjádřete prosím míru souhlasu či nesouhlasu s těmito tvrzeními:

Na finančním trhu je zbytečné mluvit o etice, ta zde neexistuje nebo je předstíraná

souhlasím

spíše souhlasím

spíše nesouhlasím - 4 odpovědi

zásadně nesouhlasím - 1 odpovědi

Prostředí na finančním trhu lze popsat jako prostředí, kde se řežou krky (cutthroat environment)?

souhlasím

spíše souhlasím

spíše nesouhlasím - 4 odpovědi

zásadně nesouhlasím - 1 odpovědi

Současnou finanční krizi způsobili především neodpovědní a nemorální investiční bankéři

souhlasím

spíše souhlasím

spíše nesouhlasím - 4 odpovědi

zásadně nesouhlasím - 1 odpověď

Nabídli byste svým klientům produkt, do kterého byste své vlastní prostředky neinvestovali?

v žádném případě ne - 5

nejsem si 100% jistý - 0

ano - 0

Závěr: Jednoznačnost pozitivní odpovědi – zejména na poslední otázku - je možná překvapující. Neodpovídá představě a obrazu chamtivých a nenasytých bankéřů, tak hojně rozšířené mezi širokou veřejností. Jsem si však vědom, že šlo o malý vzorek respondentů – nelze tedy příliš generalizovat.

ZÁVĚR

Práce na daném tématu mě zaujala.

Potvrdilo se, že jde o úkol mimořádně obtížný.

Přesto doufám, že se mi podařilo uvést některé zajímavé skutečnosti a nesklouznout k planému moralizování.

Závěrem si dovolím uvést citát, který výstižně vyjadřuje mé pocity.

„Etika je tak obtížný předmět, že bychom jej raději obešli. Ale ekonomové si začínají uvědomovat (Adam Smith si toho byl vědom už před dvěma stoletími), že křivky nabídky a poptávky, nejzákladnější stavební kameny ekonomické analýzy, závisí na přesvědčeních a závazcích, které jsou ve své podstatě morální povahy“.¹²

¹² Paul Heyne in Mlčoch, L.: *Úvahy o české ekonomické transformaci*, Praha; Vyšehrad, 2000

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- Anzenbacher, A.: *Úvod do filozofie*, Praha ; SPN, 1990
- Dytrt, Z. a kol.: *Etika podnikání a veřejné správy*, Praha : VUSTE ENVIS,1997
- Dvořáček, J.: *Základy pedagogiky*, Praha; VŠE, 1999
- Friedman, M.: *Za vším hledej peníze*, Praha ; Grada Publishing ,1997
- Mlčoch, L.: *Úvahy o české ekonomické transformaci*, Praha; Vyšehrad 2000
- Napoletani, C.: *Ekonomické myšlení 20.století* Praha ; Academia, 1968
- Robejšek, P.: *Svět viděný z Řípu*, Praha ; Alfa Publishing, 2006
- Seknička, P.: *Úvod do hospodářské etiky*, Praha; ASPI Publishing, 2001
- Sokol, J.: *Malá filozofie člověka*, Praha; Vyšehrad, 1998